

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆ

ԱՐՏԱՋԵՐԹ ՉԵԿՈՒՅՑ

**Երեխայի նկատմամբ բռնության դեպքերի
բացահայտման, կանխարգելման և
արձագանքման հետ կապված խնդիրները
Հայաստանի Հանրապետությունում**

ԵՐԵՎԱՆ 2025

ԱՐՏԱՀԵՐԹ ԶԵԿՈՒՅՑ

**ԵՐԵՒԱՅԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԲՈՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔԵՐԻ
ԲԱՑԱՀԱՅՏՄԱՆ, ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ ԵՎ ԱՐՁԱԳԱՆՔՄԱՆ
ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

ԵՐԵՎԱՆ 2025

«Երեխայի նկատմամբ բռնության դեպքերի բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման հետ կապված խնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում» վերտառությամբ արտահերթ զեկույցը պատրաստվել է Մարդու իրավունքների պաշտպանի կողմից և ընդգրկում է Պաշտպանի՝ 2024 թվականի ընթացքում իրականացրած մշտադիտարկման արդյունքները, արձանագրված խնդիրներն ու դրանց լուծմանն ուղղված առաջարկությունները:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՒԱՅԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԲՈՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔԵՐԻ ԲԱՑԱՀԱՅՏՄԱՆ, ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ ԵՎ ԱՐՁԱԳԱՆՔՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 4

1. Երեխաների նկատմամբ բռնության բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման հարցում համապարփակ մոտեցումներ ապահովող ռազմավարության բացակայության և թերի օրենսդրական կարգավորումների հետ կապված խնդիրներ..... 6

2. Երեխաների նկատմամբ բռնության դեպքերի բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման հարցում մասնագիտական պատրաստվածության հետ կապված խնդիրներ..... 7

3. Իրավագիտակցության և իրազեկվածության մակարդակի բարձրացման, կարծրատիպերի վերացման հետ կապված խնդիրներ 9

4. Երեխաների նկատմամբ բռնության վերաբերյալ ճշգրիտ վիճակագրական միասնական տվյալների բացակայության հետ կապված խնդիրներ..... 11

**ԵՐԵՒԱՅԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԲՈՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՊՔԵՐԻ ԲԱՑԱՀԱՅՏՄԱՆ,
ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ ԵՎ ԱՐՁԱԳԱՆՔՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

Մարդու իրավունքների պաշտպանի մշտադիտարկման արդյունքներն արձանագրում են, որ կյանքի բոլոր ոլորտներում, այդ թվում՝ ընտանիքում, ուսումնական հաստատություններում, երեխայի խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում, համացանցում, երեխաները շարունակում են ենթարկվել տարբեր տեսակի բռնությունների, իսկ այդ դեպքերի բացահայտման, կանխարգելման ու արձագանքման գործուն մեխանիզմները բացակայում են:

Մարդու իրավունքների պաշտպանը երեխայի նկատմամբ բռնությունների բացահայտման, կանխարգելման ու արձագանքման ոլորտում առկա խնդիրները բացահայտելու, հասցեավորելու և իրազեկելու նպատակով իրականացրել է մի շարք մշտադիտարկման չհայտարարված այցեր, երեխաների հետ տեղի են ունեցել հանդիպումներ, իրականացվել են իրազեկման միջոցառումներ, ներկայացվել են այլընտրանքային զեկույցներ, քննարկվել են երեխայի իրավունքների պաշտպանության առնչությամբ ներկայացված դիմումներն ու բողոքները, երեխաների մասնակցությամբ իրականացվել են արտասահմանյան գործուղումներ, անցկացվել են Մարդու իրավունքների պաշտպանին առընթեր երեխաների և երիտասարդների իրավունքների հարցերով խորհրդի նիստեր, ձևավորվել է Մարդու իրավունքների պաշտպանին առընթեր երեխաների իրավունքների պաշտպանության հարցերով հասարակական նոր խորհուրդը, տեղի է ունեցել անդրանիկ նիստը, իրականացվել են մշտադիտարկման և երեխայի ծայնը լսելի դարձնելուն ուղղված այլ աշխատանքներ:

Պետությունը ստանձնել է պարտավորություն ձեռնարկել անհրաժեշտ բոլոր օրենսդրական, վարչական, սոցիալական և կրթական միջոցները՝ պաշտպանելու երեխային ծնողների, օրինական խնամակալների կամ երեխայի մասին հոգ տանող ցանկացած այլ անձի կողմից ֆիզիկական կամ հոգեկան բռնության բոլոր ձևերից, վիրավորանքից կամ չարաշահումից, հոգատարության բացակայությունից կամ անուշադրությունից, կոպիտ վերաբերմունքից կամ շահագործումից, ներառյալ՝ սեռական չարաշահումը:

Երեխայի՝ ցանկացած տեսակի բռնությունից պաշտպանված լինելու իրավունքը իր ամրագրումն է գտել միջազգային մի շարք փաստաթղթերում և ներպետական օրենսդրությամբ, մասնավորապես՝ «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայում, «Սեռական շահագործումից և սեռական բնույթի բռնություններից երեխաների պաշտպանության մասին» Եվրոպայի խորհրդի կոնվենցիայում, դրանց վերաբերող մեկնաբանություններում, «Երեխայի իրավունքների մասին» ՀՀ օրենքում, «Ընտանեկան և կենցաղային բռնության կանխարգելման ու ընտանեկան և կենցաղային բռնության ենթարկված անձանց պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքում և այլն:

Մինչդեռ, Մարդու իրավունքների պաշտպանի մշտադիտարկումները, գրավոր և բանավոր ստացված դիմում-բողոքները, այդ թվում՝ թեժ գծի հեռախոսահամարին

ստացված զանգերը վկայում են, որ երեխայի նկատմամբ բռնության բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման գործընթացում առկա են մի շարք համակարգային խնդիրներ, որոնց անդրադարձ է կատարվել նաև նախորդ տարիների տարեկան հաղորդումներում¹ և արտահերթ հրապարակային զեկույցներում²:

Բռնության բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման առնչությամբ արձանագրված խնդիրներին Մարդու իրավունքների պաշտպանը հատուկ անդրադարձել է նաև «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայով և կից արձանագրություններով սահմանված պարտավորությունների կատարման 2013-2024 թվականների վիճակի վերաբերյալ այլընտրանքային հրապարակային զեկույցի շրջանակներում³:

Երեխայի նկատմամբ բռնության բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման կառուցակարգում առկա խնդիրներին Մարդու իրավունքների պաշտպանն անդրադարձել է նաև Պաշտպանին կարծիքի ներկայացված նախագծերի առնչությամբ տրված առաջարկությունների շրջանակում: Այսպես, օրինակ, 2024 թվականի ընթացքում Պաշտպանը բռնության դեպքերի բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման շրջանակում իրականացվելիք միջոցառումների առնչությամբ կարծիք է ներկայացրել երեխաների իրավունքների պաշտպանությանն առնչվող մի շարք իրավական ակտերի նախագծերի, այդ թվում՝ «Երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2024-2029 թվականների համալիր ծրագիրը և ծրագրի իրականացումն ապահովող միջոցառումների ցանկը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշման նախագծի վերաբերյալ:

Երեխայի նկատմամբ բռնության կանխարգելման, բացահայտման և արձագանքման հետ կապված հարցերը բազմիցս բարձրաձայնվել են պետական իրավասու մարմիններին հասցեագրված գրությունների, աշխատանքային քննարկումների, հրապարակումների շրջանակներում:

Խիստ մտահոգիչ է, որ նախորդ տարիների համեմատությամբ գրանցվել է երեխաների նկատմամբ բռնության վերաբերյալ Մարդու իրավունքների պաշտպանին հասցեագրված գրավոր և բանավոր դիմում-բողոքների թվի աճ: 2024 թվականին երեխայի նկատմամբ բռնության դեպքերին վերաբերող գրավոր և բանավոր դիմում-բողոքների թիվը եղել է 97, այնպիսի պայմաններում, երբ 2023 թվականին՝ եղել է 67, 2022 թվականին՝ 66, 2021 թվականին՝ 50:

¹ Տե՛ս 2020 թվականի ընթացքում ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեության, մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության վիճակի մասին տարեկան հաղորդում, էջեր 1232-1240, հասանելի է <https://www.ombuds.am/images/files/883f55af65e3c33553139031c7ac0ce6.pdf> հղումով, 2025 թվականի փետրվարի 23-ի դրությամբ: Տե՛ս նաև 2021 թվականի ընթացքում ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեության, մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության վիճակի մասին տարեկան հաղորդում, էջեր 1209-1215, հասանելի է <https://www.ombuds.am/images/files/022666474d87ff84a86acf39be58bec8.pdf> հղումով, 2025 թվականի փետրվարի 23-ի դրությամբ: Տե՛ս 2023 թվականի ընթացքում ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գործունեության, մարդու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության վիճակի մասին տարեկան հաղորդում, էջեր 609-622, հասանելի է <https://ombuds.am/images/files/c21b3daa983465bea149c85cf9f2cec3.pdf> հղումով, 2025 թվականի փետրվարի 23-ի դրությամբ:

² Տես «Բուլինգի հիմնախնդիրը ՀՀ հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում» վերտառությամբ արտահերթ զեկույցը, հասանելի է <https://ombuds.am/images/files/34b7bedf65b11eccc9be20dd5ee9d22a.pdf> հղումով:

³ Տե՛ս ՀՀ-ն կողմից «Երեխայի իրավունքների մասին» ՄԱԿ-ի կոնվենցիայով և կից արձանագրություններով սահմանված պարտավորությունների կատարման 2013-2024 թվականների վիճակի վերաբերյալ այլընտրանքային հրապարակային զեկույց, հասանելի է <https://ombuds.am/images/files/86112aec12c1a4e935e2c7a23d80bb2a.pdf> հղումով

Մարդու իրավունքների պաշտպանին հասցեագրված գրավոր և բանավոր դիմում-բողոքներով հայտնաձ, ինչպես նաև մշտադիտարկման արդյունքում վեր հանված դեպքերը տեղի են ունեցել հաստատություններում, այդ թվում՝ մանկապարտեզներում, դպրոցներում, երեխայի խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում, ընտանիքում, ինչպես նաև թվային միջավայրում: Արձանագրվել են ֆիզիկական, սեռական և հոգեբանական, ինչպես նաև անտեսման և այլ ձևերով դրսևորված բռնություններ: Բռնությունները տեղի են ունեցել ինչպես երեխաների միջև, այնպես էլ՝ երեխաների ծնողների, երեխաների հետ աշխատող մասնագետների կողմից երեխաների նկատմամբ և այլն:

Հատկանշական է, որ երեխաների նկատմամբ բռնության վերաբերյալ Մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմում ահազանգեր են ստացվել նաև հենց բռնության ենթարկված երեխաներից և նրանց ընկերներից, որոնք հիմնականում վերաբերել են հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում, երեխայի խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում երեխայի նկատմամբ ֆիզիկական և հոգեբանական բռնությանը:

Վերոնշյալի հաշվառմամբ՝ Մարդու իրավունքների պաշտպանն արձանագրում է, որ 2024 թվականի ընթացքում շարունակում են արդիական մնալ.

1. երեխաների նկատմամբ բռնության բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման հարցում համապարփակ մոտեցումներ ապահովող ռազմավարության բացակայության և թերի օրենսդրական կարգավորումների հետ կապված խնդիրները.

2. երեխաների նկատմամբ բռնության դեպքերի բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման հարցում մասնագիտական պատրաստվածության հետ կապված խնդիրները.

3. իրավագիտակցության և իրազեկվածության մակարդակի բարձրացման, կարծրատիպերի վերացման հետ կապված խնդիրները.

4. երեխաների նկատմամբ բռնության վերաբերյալ ճշգրիտ վիճակագրական միասնական տվյալների բացակայության հետ կապված խնդիրները:

1. Երեխաների նկատմամբ բռնության բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման հարցում համապարփակ մոտեցումներ ապահովող ռազմավարության բացակայության և թերի օրենսդրական կարգավորումների հետ կապված խնդիրներ

2024 թվականին ընդունվել է ՀՀ կառավարության 2024 թվականի ապրիլի 4-ի «Բռնության ենթարկված երեխայի՝ պաշտպանության կամ աջակցության տրամադրման նպատակով համապատասխան մարմիններ ուղղորդման կարգը, բռնության ենթարկված երեխային տրամադրվող աջակցության ձևերը և տրամադրման կարգը սահմանելու մասին» թիվ 479-Ն որոշումը: 2024 թվականին ընդունվել է նաև ուսումնական հաստատությունների անձնակազմի համար երեխաների հանդեպ բռնության կանխարգելման և արձագանքման վերաբերյալ ուղեցույցը⁴:

⁴ Ուղեցույցը հասանելի է <https://hmk.am/hp106655hy/> հղումով:

Արձանագրելով կատարված օրենսդրական փոփոխությունների կարևորությունը՝ Մարդու իրավունքների պաշտպանն արձանագրում է, սակայն, որ դրանք ամբողջապես չեն անդրադառնում բռնության բոլոր ձևերի կանխարգելման, բացահայտման և արձագանքման մեխանիզմներին՝ հաշվի չառնելով բռնության տեսակների առանձնահատկությունները: Այսպես, օրինակ, ստացված տեղեկությունների համաձայն՝ երեխաները առավել շատ բռնության են ենթարկվում տեղեկատվական հաղորդակցման ցանցերում, որի բացահայտման, արձագանքման և կանխարգելման հստակ կառուցակարգեր օրենսդրությամբ նախատեսված չեն: Ավելին, խնդրահարույց է նաև այն, որ շատ հաճախ ուսումնական հաստատություններն, օրինակ, տեղեկացված չեն ընդունված որոշման և ուղեցույցի մասին:

Բացի թերի օրենսդրական կարգավորումներից, խնդրահարույց է նաև ռազմավարական փաստաթղթի բացակայությունը, որն ուղղված կլինի երեխայի նկատմամբ բռնության բացահայտմանը, կանխարգելմանն ու արձագանքմանը, կներառի ֆինանսական աղբյուրներն ու անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցները, առաջընթացի ցուցանիշները, ելակետային և թիրախային արդյունքները, իրականացվելիք աշխատանքների մշտադիտարկման ընթացակարգը:

Այս առումով, որպես լուծում կարող է լինել երեխայի իրավունքների պաշտպանության համալիր ծրագրի ընդունումը:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ անհրաժեշտ է՝

✓ իրականացնել օրենսդրական փոփոխություններ՝ անդրադառնալով բռնության բոլոր ձևերի կանխարգելման, բացահայտման և արձագանքման մեխանիզմներին՝ հաշվի առնելով բռնության բոլոր տեսակների առանձնահատկությունները:

✓ մշակել ռազմավարություն և միջոցառումների ծրագիր, որն ուղղված կլինի երեխայի նկատմամբ բռնության բացահայտմանը, կանխարգելմանն ու արձագանքմանը, կներառի ֆինանսական աղբյուրներն ու անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցները, առաջընթացի ցուցանիշները, ելակետային և թիրախային արդյունքները, իրականացվելիք աշխատանքների մշտադիտարկման ընթացակարգը:

2. Երեխաների նկատմամբ բռնության դեպքերի բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման հարցում մասնագիտական պարաստիվաժության հետ կապված խնդիրներ

Մարդու իրավունքների պաշտպանի մշտադիտարկման արդյունքները ցույց են տալիս, որ բռնությունների բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման տեսանկյունից խիստ կարևոր է երեխաների հետ առնչվող անձանց, մասնագետների կարողությունների և հմտությունների շարունակական կատարելագործումը:

Մշտադիտարկման արդյունքները ցույց են տալիս, որ երեխաների հետ առնչվող մասնագետների մեծ մասը բռնության նշանները ճանաչելու և արձագանքելու,

բռնությունը կանխարգելելու և վաղ փուլում հայտնաբերելու հմտություններ չունեն, նրանց աշխատանքները, հիմնականում, հիմնված են սուբյեկտիվ մոտեցումների վրա: Ներդրված չեն մասնագետների շարունակական վերապատրաստման հստակ ծրագրեր: Երեխաների նկատմամբ բռնության թեմայի վերաբերյալ մասնագետների շրջանում իրականացվող վերապատրաստումները հիմնականում միջազգային և տեղական կազմակերպությունների նախաձեռնությունների և ծրագրերի արդյունք են: Իսկ պետական իրավասու մարմինների կողմից կազմակերպվող վերապատրաստումներին բոլոր մասնագետները չէ, որ ընդգրկվում են, դրանք, հիմնականում կարճատև են:

Երեխայի նկատմամբ բռնության նշանները ճանաչելու և արձագանքելու, բռնությունը կանխարգելելու և վաղ փուլում հայտնաբերելու հարցում առանցքային դեր ունի կրթական միջավայրը: Մինչդեռ, Մարդու իրավունքների պաշտպանի մշտադիտարկման արդյունքները ցույց են տվել, որ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների մասնագետները կամ չեն ճանաչում բռնությունը, կամ բռնության մասին կասկածելու դեպքում չեն տիրապետում արձագանքելու համար համապատասխան մասնագիտական գիտելիքների և հմտությունների:

Խնդրահարույց է նաև այն, որ ուսուցիչների շրջանում կատարված հարցումները վկայում են, որ վերջիններս բուլինգի արձագանքման հարցում, օրինակ, ունեն կարծրատիպային մոտեցումներ, որոնք, ըստ էության, երեխայակենտրոն չեն և չեն ապահովում կարեկից միջավայր: Արձանագրվել է, որ դպրոցներում երեխաների հետ զրույցները կրում են ֆորմալ խրատական բնույթ, երեխաների միջև կոնֆլիկտների դեպքում հրավիրում են ծնողի՝ բողոքելով երեխայի վարքագծի վերաբերյալ: Հատկանշական է այն փաստը, որ որոշ ուսուցիչների պնդմամբ կան մանկավարժներ, որոնք աշակերտների հետ հաղորդակցվում են վիրավորանքների միջոցով:

Մեկ այլ խնդիր է նաև մասնագետների կողմից երեխաների նկատմամբ բռնություն կիրառելու հարցը՝ ինչպես հանրակրթական ուսումնական, այնպես էլ նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններում: Մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմում ստացված բողոքների ուսումնասիրության, երեխաների հետ ունեցած քննարկումների արդյունքում արձանագրվել է, որ շատ հաճախ հենց ուսուցիչներն են բուլինգի ենթարկում երեխաներին, դրանով իսկ հիմք ստեղծում՝ մյուս երեխաների կողմից երեխային բուլինգի ենթարկելու համար: Երեխաները բարձրաձայնել են նաև ուսուցիչների կողմից աշակերտների նկատմամբ թե՛ ֆիզիկական, թե՛ հոգեբանական բռնություն կիրառելու դեպքերի մասին:

2024 թվականի ընթացքում Մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմում շարունակվել են ստացվել բռնության վերաբերյալ բողոքներ նաև հաշմանդամություն ունեցող երեխաների ծնողներից:

Երեխայի նկատմամբ բռնության դեպքերի բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման հարցում մասնագետների հմտությունների կատարելագործման խիստ անհրաժեշտություն է արձանագրվել նաև երեխայի խնամք և պաշտպանություն իրականացնող մի շարք հաստատություններում: Այսպես, օրինակ, ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության Գյումրու «Երեխաների տուն» ՊՈԱԿ-ում

առկա է աշխատակիցների կողմից երեխաների հետ վարվեցողության հմտությունների կատարելագործման անհրաժեշտություն:

Վերոնշյալը վկայում է այն մասին, որ թեև պետության կողմից իրականացվող միջոցներին, 2024 թվականի ընթացքում երեխաների նկատմամբ բռնության դեպքերի բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման հարցում մասնագիտական պատրաստվածության հետ կապված վերոնշյալ խնդիրները շարունակում են արդիական մնալ:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ անհրաժեշտ է՝

✓ երեխաների հետ աշխատող և երեխայի նկատմամբ բռնության կանխարգելման, բացահայտման և արձագանքման պարտավորություն ունեցող բոլոր մասնագետների համար պարտադիր դասընթացների և պարբերական վերապատրաստումների անցկացում:

✓ երեխայի հետ աշխատող մասնագետների համար ուսումնական հաստատությունների կրթական ծրագրերում երեխայի նկատմամբ բռնության վերաբերյալ թեմաների ներառում:

✓ երեխաների նկատմամբ բռնության դեպքերի հայտնաբերման, դրանց կանխարգելման և արձագանքման ուղղությամբ փարվող աշխատանքների հստակ մեթոդաբանության, գործիքակազմերի և ուղեցույցների պարտադիր կիրառության ապահովում:

✓ ուսումնական հաստատությունների և պետական մարմինների աշխատողների կողմից երեխայի նկատմամբ որևէ փեսակի բռնություն կիրառելու դեպքերի հաղորդման և արձագանքման համար հստակ կառուցակարգերի ներդնում՝ ապահովելով գաղտնիությունն ու բացառելով երեխայի թիրախավորումը:

3. Իրավագիտակցության և իրազեկվածության մակարդակի բարձրացման, կարծրատիպերի վերացման հետ կապված խնդիրներ

Բռնության հիմնախնդրի վերաբերյալ կատարված ուսումնասիրությունները, ինչպես նաև ստացված գրավոր և բանավոր ահազանգերը վկայում են, որ ծնողները և երեխաները հաճախ չգիտեն երեխայի նկատմամբ բռնության դրսևորումների և դրանց անթույլատրելիության մասին: Ծնողները բռնության մասին ահազանգում են, հիմնականում, անելանելի վիճակում, երբ բռնությունը տեղի է ունենում պարբերաբար և հանգեցնում է բացասական հետևանքների:

Արձանագրվել է, որ շատ հաճախ երեխաները բռնություն համարում են միայն ֆիզիկական բռնությունը, իսկ բուլինգի դրսևորումները, առցանց բռնությունը, սոցիալական հարթակներում իրար թիրախավորելը և այլն, առհասարակ, բռնություն չեն համարում:

Արձանագրվել են նաև դեպքեր, երբ երեխաները, թեև գիտակցել են, որ իրենց նկատմամբ բռնություն է կիրառվում, սակայն չեն բարձրաձայնել այդ մասին՝ վախենալով հասարակության կողմից թիրախավորվելուց:

Ստացված տեղեկությունները վկայում են նաև այն մասին, որ շատ հաճախ երեխայի նկատմամբ բռնությունը հասարակության մեջ ձևավորված կարծրատիպային մտածողության հետևանք է: Բռնությունը հաճախ դիտարկվում է՝ որպես դաստիարակության միջոց, և, երբեմն, նաև խրախուսվող արարք: Շատ հաճախ, հասարակությունում ձևավորված մտածողության հետևանքով հոգեբանական բռնության են ենթարկվում հաշմանդամություն ունեցող երեխաները, երեխայի խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում բնակվող երեխաները և այլն:

Այդ նպատակով Մարդու իրավունքների պաշտպանը պարբերաբար իրականացնում է իրազեկման միջոցառումներ, այցեր, կազմակերպում է երեխաների ընդունելություն աշխատակազմում և այլն: Հարկ է փաստել, որ 2024 թվականի ընթացքում արձանագրվել են դեպքեր, երբ երեխաները իրենք են դիմել Մարդու իրավունքների պաշտպանին՝ բարձրաձայնելով իրենց նկատմամբ կիրառվող բռնության մասին, այդ թվում՝ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների ուսուցիչների կողմից կիրառված հոգեբանական բռնության դեպքերի, խտրական մոտեցումների, երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում տեղի ունեցած բռնության դեպքերի մասին: Հատկանշական է, որ բռնության մասին բարձրաձայնած երեխաների մեծ մասը մասնակցել են Մարդու իրավունքների պաշտպանի կողմից իրականացված իրազեկման հանդիպումներին և արշավներին, ինչը վկայում է նման միջոցառումների խիստ կարևորության մասին:

Հարկ է արձանագրել, որ թեև պետությունն իրականացնում է միջոցառումներ, ինչպիսիք են, օրինակ, երեխայի խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում, կրթական հաստատություններում երեխայի իրավունքների վերաբերյալ պաստառներ փակցնելը, իրազեկման հանդիպումներ կազմակերպելը, 2024 թվականի ընթացքում իրավագիտակցության և իրազեկվածության մակարդակի բարձրացման, կարծրատիպերի վերացման հետ կապված վերը նշված խնդիրները շարունակում են մնալ արդիական:

Հարկ է փաստել, որ ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեն 2024 թվականի երզրափակիչ դիտարկումներում ևս նշել է, որ անհրաժեշտ է հասարակության ներկայացուցիչների, հատկապես երեխաների, ինչպես նաև երեխաների հետ աշխատող և նրանց շահերը ներկայացնող մասնագետների շրջանում իրականացնել երեխաների սեռական բռնության և շահագործման վերաբերյալ իրազեկվածության բարձրացման համար անհրաժեշտ միջոցառումներ և արձագանքել երեխաների շահագործման և բռնության առցանց բոլոր դրսևորումներին, այդ թվում՝ ամրապնդելով մասնագիտական կարողությունները և ծրագրային գործիքները՝ նման բռնությունները հայտնաբերելու և հետաքննելու համար:⁵

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ անհրաժեշտ է՝

⁵ Հասանելի է https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FARM%2FCO%2F5-6&Lang=en հղումով, 2025 թվականի մարտի 4-ի դրությամբ:

✓ ներդնել հստակ ծրագրեր հասարակությունում, հաստատություններում առկա բռնությունը խրախուսող արժեհամակարգի և երեխայի լավագույն շահից չբխող կարծրաբերական փոփոխության ուղղությամբ,

✓ դասընթացների և այլ միջոցառումների շրջանակում երեխաներին, այդ թվում՝ մանկապարտեզներում և դպրոցներում սովորող, խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատություններում բնակվող երեխաներին, մշտապես իրազեկել իրենց իրավունքների վերաբերյալ:

4. Երեխաների նկատմամբ բռնության վերաբերյալ ճշգրիտ վիճակագրական միասնական տվյալների բացակայության հետ կապված խնդիրներ

2024 թվականին Պաշտպանի աշխատակազմում ուսումնասիրված դեպքերը վկայում են այն մասին, որ բռնության պատշաճ արձագանքման և կանխարգելման հարցում կարևոր նշանակություն ունի դրանց մասին տեղեկատվության փոխանցման միջգերատեսչական կառուցակարգերի ձևավորումը և ճշգրիտ, համապարփակ վիճակագրության վարումը:

Մինչդեռ, ՀՀ-ում երեխաների նկատմամբ բռնության վիճակագրություն առանձին չի վարվում, չեն հավաքագրվում վիճակագրական տվյալներ բռնության տեսակների, բռնության ենթարկված երեխաների տարիքի, բռնության ենթարկողի կարգավիճակի և այլ կարևոր տվյալների վերաբերյալ: Տարբեր գերատեսչությունների կողմից հավաքագրված տեղեկատվությունը չունի միասնական մոտեցում և հնարավորություն չի տալիս բացահայտելու երեխայի նկատմամբ բռնության դեպքերի իրական պատկերը:

Երեխայի նկատմամբ բռնության առանձնացված տեղեկատվություն պարունակող վիճակագրություն չվարելու հետևանքով առաջանում են նաև իրավասու մարմինների միջև տեղեկությունների և տվյալների փոխանակման և արդյունավետ համագործակցության ապահովման հետ կապված խնդիրներ, ինչը խիստ կարևոր է երեխայի նկատմամբ բռնությունների բացահայտման, կանխարգելման և արձագանքման արդյունավետ մեխանիզմների ներդրման տեսանկյունից:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ անհրաժեշտ է ապահովել երեխայի նկատմամբ բռնության առանձին վիճակագրության վարումը՝ հավաքագրելով բռնության տեսակների, բռնության ենթարկված երեխաների սեռի, տարիքի, բռնության ենթարկողի կարգավիճակի և այլ կարևոր տվյալների վերաբերյալ առանձնացված տեղեկատվություն:

Մարդու իրավունքների պաշտպանը խիստ կարևորում է, որ պետությունը ձեռնարկի անհետաձգելի միջոցառումներ՝ երաշխավորելու յուրաքանչյուր երեխայի պաշտպանված լինելու և բռնությունից զերծ միջավայրում ապրելու իրավունքը: